

mill», *Cost. de Tortosa*, «forment, ordi, *avena* e tots blats grossos e menuts», *Consolat de Mar* (ed. Moliné, p. 227); «comprar --- forment, ordi ne *avena* ne null altre linyatge de blat», doc. de Tortosa a. 1340 (*BABL* xi, 398).

Fins que arribaren els segles finals de l'Edat Mitjana, el nom d'aquest cereal particular, en la llengua general, fou *avena*, i si bé ja llavors s'usava també *civada* (ja Lluïll) era amb el sentit genèric de tota mena de pinsos per als animals, com ho comprova també l'ús del plural *civades* que observem en Joanot Martorell («anar per les cases fent traure forment e *civades*», cap. 5); el mateix passava llavors amb el cast. *cebada*, que, des del *Cid* fins c. 1400, es manté amb aquesta aplicació genèrica. Així correspon a la forma com es creà en la combinació ANNONA CIBATA 'cereal donat com a CIBUS' (o sigui com a aliment: pinso en general).

Des de llavors CIBATA s'especificà de sentit, convertint-se en català en el nom de l'antiga 'avena' i en castellà en el nom de l'ordi, amb la qual cosa queda palès quin era el pinso més usat, el 'pinso per excel·lència' en els dos països i dominis lingüístics: l'ordi per als castellans, l'antiga AVĒNA ('civada') per als catalans.

Des del S. XVI *avena* ha tendit, doncs, a caure en desús en la nostra llengua, llevat, però, del P. Val., on s'ha mantingut l'ús medieval d'*avena*. Aquest està avui estès encara fins a l'extrem Nord del País, com he pogut observar fins als pobles del Baix Maestrat i la Tinença, inclús Coratxà i Traiguera (1961) (on en canvi *ordi* i *blat* tenen el mateix valor que en el català central).

DERIV.: *Avenat* [c. 1400]. *Avenós*. *Avenaci*.

AVENC, 'cavitat subterrània de direcció quasi vertical', dit especialment d'aquelles que tenen aigua en el fons o per on s'engoleix o en degoteja un corrent: mot exclusiu i comú del català i la llengua d'oc, d'origen pre-romà; d'etimologia no assegurada però probablement indoeuropea, un mot *ABĪNKO-, derivat d'un nom indoeuropeu de l'aigua o corrent d'aigua, que en forma fluctuant AB- o AP- apareix sobretot en llengües indoeuropees orientals, si bé s'ha estès també, poc o molt, en forma de noms de lloc o derivats, pel Nord d'Europa, sense excloure'n el cèltic; per tant és més probable que també el derivat *ABĪNKO- sigui sorotàptic més que cèltic. □ 1.ª doc.: doc. de 1011.

«Ipsa torrente usque quo pervenit in ipso *aven-cum*», en un doc. d'aquesta data, del Cartulari de Sant Cugat (II, p. 86). És a dir 'el torrent fins que arriba allà on l'*avenc* l'engoleix o hi enfonsa en part les seves aigües'. D'ací deriva el nom de lloc, de la *Riera de l'Avençó*, que provinent del Brull i Tagamanent desaigua en el riu Congost a Aiguafreda; que ja figura en un doc. de 990: «in terminio de Tagamamente --- affrontat de occiduo in ipso quadello vel in ipso *Avanchó*» (Bast.-Bass., I, 178): hi ha allí engolidors, de manera que podem admetre que es tracti d'un RIVUS (o SROUMA) ABĪNKŌN, en genitiu plural

'riera dels avencs o xucladors', amb la term. del genitiu plural indoeuropeu comú -ŌN, que com passa sovint en la nostra toponímia pre-romana es convertí heteroclíticament en una espècie de sufix derivatiu accentuat (recordem casos com *Pincaró* < cèlt. PENNOS KARIŌN 'cap dels roquissars o quers', esglésiola edificada dalt d'un pla de cingleres, o *calabruix* ~ *calabruixó* KARIA *VROIKSŌN 'pedres de les bruixes', veg. l'article BRUIXA).

Que no es tracta d'un suposat pre-romà *ABĀNKO- (sense altra base que aquesta) ho comprova la forma *villare Avanchone* que, amb referència al mateix lloc, es troba ja en un doc. de 898 (Udina, *El Archivo Condal de Bna.*, p. 119), d'on resulta clar que l'accent era en la o i que es tracta de la coneguda evolució fonètica de la e pretònica.

En textos occitans trobem també el nostre *avenc* ja en escriptures del centre del país des de mj. S. XII almenys: «L'*Avenc*» com a nom de lloc ja dos cops en una de 1151 relativa al cantó de Cornús, Roergue (C. Brunel, *Les Plus Anc. Ch. en l. prov.*, 66.4 i 66.7) i com a nom comú en una llista d'afrontacions de c. 1180 dels Templers de Santa Eulàlia de Roergue (en el mateix cantó): «de la serra s'en passa tro e <n> l'*avenc*, <d>e l'*avenc* s'en torna tro a S. Cabratí» (ibid. II, 83, § 448.6).

No deixem de notar de bon antuvi que de cap manera no val la vaga definició '*avenc*: cavitat subterrània» (DFa.). Mai no s'ha pogut usar *avenc* com a sinònim de 'cova': ha de ser, forçosament, almenys una cavitat que baixa de la seva boca en direcció vertical o no gaire menys, altrament no fóra *avenc* per a ningú.

Sempre ha estat un mot ben conegut, i alhora negligit per la gent d'horitzons ciutadans o més o menys limitats enfront de la natura. Això ha fet que gran nombre de diccionaris ni el recullin.¹ Ja és però ben conegut dels millors escr. Renaix.: Verdager l'usava ja, si bé amb extensió figurada, en fer el primer escalorn de l'*Atlàntida* (1866): «Tal serà al darrer dia --- / quan sa mà servadora Déu, reculant dels mons, / engolint-los esclate davall l'*avench* horrendo / en tenebrosas flamas, / brams, crits i confusions» (ix, 26c; que després millorà en l'*abis badat* 28c); «engolits per remolins de boyra que naixia, reinflada, dels *avenchs*, com pels escotillons d'un escenari colossal», *MVayreda*, *Sang Nova* IV, iv, 270.

En el nostre domini lingüístic és viu en tots els dialectes. També en llengua d'oc té extensió molt àmplia, des de Provença fins als dos extrems, Nord i Sud, del llenguadocità. Que és això *avén* m. a la vall alpina de Barceloneta cal sospitar-ho tot i que definenixin «source» (vist que sovint es pensa més en l'aigua que en traspua que no en la boca); endemés tenim en els B.-Alps els *aven(c)s* famosos de Cruis i de Moustiers (*TdF*), i en tot cas l'ús dels derivats *s'avanchi* 'encofurnar-se en una cavitat profunda' (freqüent en Mistral, veg. infra en els deriv.) i *s'avencà*, *avencà*, «s'abímer», així com l'encreuament *bar(r)én* «gouffre» (infra), en donen prova que, no per ser indirecta és